

BLOG JANRINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

Xalimjonova Shaxnoza Mamurjonovna

Xalqaro Qishloq Xo'jaligi Universiteti. Assistent o'qituvchi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada blog janrining ingliz va o'zbek tillarida namoyon bo'ladigan lingvistik xususiyatlari tahlil qilingan. Blog matnlarining janr sifatida shakllanishi, ularning kommunikativ va funksional belgilariga alohida e'tibor qaratilgan. Ingliz va o'zbek bloglarining strukturaviy, uslubiy va pragmatik o'ziga xosliklari solishtirma tahlil asosida ko'rib chiqilgan. Blog janrining internet madaniyatidagi o'rni va tillararo farqlanishi misollar bilan yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *blog janri, lingvistik xususiyat, ingliz bloglari, o'zbek bloglari, so'zlashuv uslubi, interaktivlik, pragmatika, kommunikativ xususiyatlar, madaniy tafovut.*

Kirish: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi muloqotning yangi shakllari yuzaga keldi. Shulardan biri blog janridir. Bloglar o'z mazmuni, uslubiyati va kommunikativ xususiyatlariga ko'ra an'anaviy ommaviy axborot vositalaridan sezilarli darajada farq qiladi. Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi bloglar misolida ushbu janrning lingvistik o'ziga xosliklari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Blog janrining umumiy xususiyatlari

Hozirgi kunda internet shaxslararo kommunikatsiyaning eng faol vositalaridan biri hisoblanadi. Global tarmoq foydalanuvchiga muloqot olib borish uchun forumlar, bloglar, ijtimoiy tarmoqlar, chatlar kabi turli xil platformalarni taklif etadi. Har bir platformaning texnik xususiyatlari esa o'z navbatida og'zaki va yozma nutq shakllarida mavjud bo'lgan muloqot qoidalaridan farq qiluvchi alohida kommunikativ me'yorlarning shakllanishiga sabab bo'ladi. Bu borada shunday fikr bildiradi: "Internetning kommunikativ makoni o'ziga xos janr yaratuvchi muhitga aylandi, u faqat shu axborot muhiti uchun xos bo'lgan yangi janrlarning yuzaga kelishiga ko'maklashmoqda"

Garchi internet-kommunikatsiyaning janrli jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan yangi tadqiqot sohasi — blog janrshunoslik (blog genre studies) shakllangan bo'lsa-da [Goroshko, Zhigalina 2011], blog janri hozirgacha

maxsus tadqiqot ob'ekti sifatida ko'rib chiqilmagan. Avvalo "blog janr" tushunchasini tahlil qilib chiqamiz. Rus tilidagi internet-kommunikatsiya janrlariga oid tadqiqotlarda "elektron janr", "Internet kommunikativ xizmati", "internet-janr", "raqamli janr", "giperyanr", "tarmoq janri", "blog diskurs janrovii formati", "digitallashgan janr" kabi ma'nodosh terminlardan foydalaniladi.

E.I. Goroshko va E.A. Zhigalina ushbu terminologik turfalikni muhokama qilgan holda, "blog janr" atamasidan foydalanishni ma'qul ko'rishni taklif etadi. Buning sababi sifatida ular allaqachon shakllangan "blog janrshunoslik" (blog genre studies) tushunchasi mavjudligini ta'kidlashadi va shu sababli bir ildizli tushunchadan foydalanish mantiqan to'g'ri bo'lishini asoslaydilar²⁰.

Biroq bizningcha, "blog" so'zining ilmiy termin tarkibida qo'llanishi to'liq oqlanmaydi. Blog kommunikatsiya – bu internet orqali amalga oshiriladigan kommunikatsiya. Demak, "blog janr" – bu internet orqali amalga oshiriladigan kommunikatsiya janri, "blog janrshunoslik" esa internet orqali amalga oshiriladigan kommunikatsiya janrlarini o'rganish sohasi bo'ladi. Shunga ko'ra, bu terminologik birliklarda "blog" so'zi "internetda mavjud bo'lgan", "internet orqali amalga oshiriladigan" ma'nolarida ishlatiladi.

BAS (Birinci Akademik So'zlashma)²¹ lug'atida "blog" so'zining ikki xil ma'nosi keltiriladi: 1) maxsus – mumkin bo'lgan; ma'lum sharoitlarda namoyon bo'lishi, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan; 2) shartli, ko'rinishdagi, go'yo mavjud bo'lgandek tuyuladigan. Ko'rinib turibdiki, bu so'zning tarkibida "kompyuter vositalari yordamida amalga oshiriladigan" semasi mavjud emas.

Bloglar shaxsiy fikr, tajriba va axborotni keng ommaga yetkazish vositasidir. Ular quyidagi belgilar bilan ajralib turadi: interaktivlik va muloqotga ochiqlik; subyektiv yondashuv; so'zlashuv nutqiga yaqin uslub; multimodal xarakter (matn, rasm, video uyg'unligi); zamonaviy leksik birliklardan keng foydalanish²².

Ingliz tilidagi blog matnlarining lingvistik xususiyatlari

Ingliz bloglarida quyidagi lingvistik xususiyatlar kuzatiladi: So'zlashuv tili: qisqartmalar (I'm, don't), colloquialisms (gonna, kinda); Murojaatlar: Hey

²⁰ Горошко А.И., Жигалина Е.А. Виртуальное жанроведение: устоявшееся и спорное. 2011.

²¹ Большой академический словарь русского языка / под ред. К.С.Горбачевича. М.; СПб.: Наука, 2005. Т.2. 658 с

²² Щипицина Л.Ю. Комплексная лингвистическая характеристика компьютерноопосредованной коммуникации (на материале немецкого языка): дис. ... д-ра филол. наук. Воронеж, 2011. 446 с.

guys!, Dear readers; Slang va internet jargon: LOL, BTW, IMO; Emotsional belgilash: emojis, GIFlar; Shaxsiy pozitsiya: I think, Let me share.

O‘zbek tilidagi blog matnlarining lingvistik xususiyatlari

O‘zbek bloglari quyidagilar bilan ajralib turadi: Adabiy va xalqona uslub uyg‘unligi; Muloqot shakli: Hurmatli o‘quvchilar, Do‘stlar; Subyektiv fikrlar: Menimcha, fikrimcha; Maqollar va iboralardan foydalanish: “To‘g‘ri gap achchiq bo‘ladi”, “Ko‘rmagan ko‘rguncha o‘lmaydi”; Emojilar va hashtaglar

Ingliz va o‘zbek bloglarining solishtirma tahlili

Xususiyat	Ingliz bloglari	O‘zbek bloglari
Til uslubi	Erkin, ko‘p qisqartmalar va sleng	Adabiy-me‘yorga yaqin, xalqona birliklar bilan
Interaktivlik	Bevosita savollar, ochiq muloqot	Hurmat va muloyimlik asosida muloqot
Madaniy unsurlar	Global pop-madaniyatga oid ifodalar	Milliy urf-odat, maqollar bilan boyitilgan
Texnik vositalar	GIF, mem, hashtags keng tarqalgan	Emojilar va matn markazida tasvirlar

Tadqiqot natijalari ingliz va o‘zbek bloglarida umumiy janr xususiyatlari saqlanib qolsa-da, ularning madaniy va til me‘yorlariga ko‘ra farq qilishini ko‘rsatdi. Ingliz bloglari erkin, zamonaviy va muloqotga ochiq bo‘lsa, o‘zbek bloglarida milliy mentalitet va odob qoidalari muhim rol o‘ynaydi. Har ikki tilda ham blog matnlari shaxsiy pozitsiyani ifodalash, o‘quvchi bilan bevosita muloqotga kirishish vositasidir. Biroq, o‘zbek bloglarida adabiy tildan butunlay chekinilmasligi, xalqona unsurlar orqali milliylikni saqlash tendensiyasi mavjud.

Internet-janrlarni (IJ) o‘rganishda muhim jihatlardan biri — bu kommunikatsiyaning sinxronligi yoki asinxronligidir. Blog doirasida turli tarkibiy elementlar har xil tarzda faoliyat yuritadi. Masalan, postlar lentasi va “do‘stlar lentasi” uchun yangilanish tezligi ahamiyatli bo‘lsa, alohida post sahifalari uchun esa izohlardagi muloqot dolzarb hisoblanadi²³. Umuman olganda, blog asinxron IJ turiga kiradi, chunki matn-turtki bilan unga bildiriladigan javob o‘rtasida vaqt farqi bir necha daqiqadan bir necha kun, hatto

²³ Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. Волгоград: Изд-во ВГПУ «Перемена», 2009. 477 с.

oylar va yillargacha bo'lishi mumkin (bu esa chat yoki onlayn xabar almashinuvi kabi sinxron IJlarda mumkin emas).

Blogda, boshqa asinxron IJlarda bo'lgani kabi, matn yaratish yoki unga javob yozish cheksiz davom etishi mumkin. Bu esa muallifga o'z kommunikativ niyatini puxta o'ylab, mos til vositalari orqali amalga oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, sinxron muloqot shakllarining (suhbatdonlik, spontannlik, iqtisodiylik, norasmiylik va hissiyotga boylik belgilarining) asinxron shakllarga ko'chishi tez-tez uchraydi. Bloglarda bu holat ko'pincha postlarda va izohlarda namoyon bo'ladi va bu, odatda, bunday strategiyalarni ongli tanlash bilan bog'liqdir.

Kommunikantlarning soni va eksPLICITligi

Blogning yana bir muhim medial parametri — kommunikantlarning soni va ularning eksPLICITligi. Blogda asosiy muloqot shakllari quyidagilar: muallifning o'z postlariga bildirilgan izohlarga javob berishi (bir kishining ko'pchilikka murojaati) va o'quvchilarning postlar doirasida o'zaro muloqot qilishi (har kimning har kim bilan suhbatlashuvi)²⁴. Blog muallifi anonim bo'lishi yoki shaxsiy ma'lumotlarini ochiq ko'rsatishi, jismoniy shaxs sifatida yoki tashkilot nomidan chiqish qilishi mumkin. Blog muallifini identifikatsiya qilishning asosiy vositasi uning taxallusi (nikneymlari) hisoblanadi. Odatda, har bir blog atrofida muallifning yozuvlariga qiziqadigan auditoriya shakllanadi.

Xulosa: Blog janri zamonaviy blog muloqotda muhim o'rin egallab, lingvistik jihatdan yangi tendensiyalarni namoyon etadi. Ingliz tilidagi bloglar erkin, ekspressiv va ko'proq internet madaniyatiga yo'naltirilgan bo'lsa, o'zbek tilidagi bloglar xalqona ifodalar, milliy qadriyatlar va hurmat ko'rsatish an'analari aks ettiradi. Tillararo solishtirma tahlil blog janrining umumiy va farqli jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Ushbu tahlillar lingvistika, tarjima nazariyasi va mediamatnlar tahlilida muhim ahamiyatga ega.

Tadqiq etilayotgan IJ medial parametrlari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, har qanday blog, dizaynidan qat'i nazar, profil, postlar lentasi, alohida postlar sahifalari va "do'stlar lentasi" kabi tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi. Blog kreolizatsiya darajasi bo'yicha notekisdir, uning gipermatni tashqi va ichki darajalarga bo'linadi. Bundan tashqari, blog o'quvchining faol e'tibori va javobini talab qiladi, biroq bu javob matn yaratilgan on bilan bir vaqtda bo'lishi shart emas. Kommunikatsiya ishtirokchilari soni juda keng bo'lishi mumkin:

²⁴ Макаров М.Л. Жанры в электронной коммуникации quo vadis? // Жанры речи. Саратов: Колледж, 2005. Вып.4: Жанр и концепт. С.336–352.

blogdagi postlarni istalgan internet foydalanuvchisi o'qishi mumkin, ammo amalda har bir blog atrofida o'z auditoriyasi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Горошко Е.И. Интернет-жанр и функционирование языка в Интернете: попытка рефлексии // Жанры речи. Саратов: Наука, 2009. Вып.6: Жанр и язык. С.111–127.
2. Горошко А.И., Жигалина Е.А. Виртуальное жанроведение: устоявшееся и спорное. 2011.
3. Большой академический словарь русского языка / под ред. К.С.Горбачевича. М.; СПб.: Наука, 2005. Т.2. 658 с
4. Щипицина Л.Ю. Комплексная лингвистическая характеристика компьютерноопосредованной коммуникации (на материале немецкого языка): дис. ... д-ра филол. наук. Воронеж, 2011. 446 с.
5. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. Волгоград: Изд-во ВГПУ «Перемена», 2009. 477 с.
6. Макаров М.Л. Жанры в электронной коммуникации quo vadis? // Жанры речи. Саратов: Колледж, 2005. Вып.4: Жанр и концепт. С.336–352.